

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ ЮРИДИЧНИХ КАДРІВ
ДЛЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

**ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ**

Матеріали постійно діючого науково-практичного семінару
(м. Харків, 27 травня 2016 року)

Випуск 7

Харків
«Право»
2016

УДК 342.951(477):351.746.1

ББК 67.9(4УКР)301.162

П68

Редакційна колегія:
С. О. Гриненко (голов. ред.),
І. М. Зеленська, О. Ю. Костін,
Д. І. Тарасенко, М. М. Юрлов

*Редколегія може не поділяти погляди, викладені у збірнику. Автори
опублікованих матеріалів несуть відповідальність за їх зміст.*

П68 **Правове** забезпечення оперативно-службової діяльності: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару (м. Харків, 27 трав. 2016 року) / редкол.: С. О. Гриненко (голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2016. – Вип. 7. – 382 с.

ISBN 978-966-937-026-6

Збірник містить тези доповідей і виступів науковців, практичних працівників та курсантів, присвячених проблемам реформування правоохоронної системи, соціального захисту працівників правоохоронних органів, військовослужбовців, учасників АТО та осіб, звільнених з військової служби; проходження військової служби, забезпечення законності та відповідальності військовослужбовців; договірної роботи в Службі безпеки України; представництва інтересів СБ України та інших правоохоронних органів у судах; проблемним питанням правозастосовної діяльності, які виникають у практиці оперативних підрозділів та органів досудового розслідування; забезпечення інформаційної безпеки та боротьби з тероризмом й іншим питанням правового забезпечення оперативно-службової діяльності.

Для співробітників правоохоронних органів, науковців, викладачів, курсантів і студентів вищих юридичних навчальних закладів.

УДК 342.951(477):351.746.1

ББК 67.9(4УКР)301.162

Адреса Інституту: м. Харків, вул. Мироносицька, 71,

телефон/факс (057) 700-34-55

E-mail: lpuk.kharkov@gmail.com

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2016

© Інститут підготовки юридичних кадрів для
Служби безпеки України, 2016

© Оформлення. Видавництво «Право», 2016

ISBN 978-966-937-026-6

3. Закон України Про адвокатуру та адвокатську діяльність від 14.10.2014 // Голос України від 14.08.2012 – №№ 148–149 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/507617/print1456407251221265>.
4. Юшкевич Г. Надання правової допомоги як вид соціальних послуг [Текст] / Г. Юшкевич // Право і безпека. – 2009. – № 1. – С. 89–1.
5. Проект Закону про внесення змін до статті 66 Кримінального процесуального кодексу України (щодо забезпечення права свідка на ефективну правову допомогу) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58414.
6. Титова Н. В. Щодо законодавчого регулювання діяльності захисника свідка у кримінальному процесі України / Н. В. Титова // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 793–799 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP>.
7. Правила адвокатської етики: Схвалені Установчим з'їздом адвокатів України 17.11.12 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vkdk.org/pravil-advokatskoji-etiki>.

Панасюк Олександр Анатолійович
асистент кафедри правосуддя Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДО ПРОБЛЕМИ ДОПУСТИМОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СУДОМ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ НАДАНИХ МАТЕРІАЛІВ, ЩО МІСТЯТЬ ПОКАЗАННЯ

Новий Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК) закріпив у вітчизняному кримінальному судочинстві принципово важливу новелу щодо дослідження в судовому розгляді показань. Відповідно до ст. 23, ч. 4 ст. 95 КПК, суд не вправі обґрунтовувати судові рішення показаннями, наданими слідчому, прокурору, або посилатися на них; суд може обґрунтовувати свої висновки лише на показаннях, які він безпосередньо сприймав під час судового засідання (за винятком випадків, передбачених КПК). Таким чином, виклик особи для здійснення безпосереднього допиту її в судовому засіданні, якщо її показання є необхідними для правильного вирішення кримінального провадження, є обов'язковим. Винятки з цього правила, згідно ч. 2 ст. 23 КПК, допускаються лише в разі, коли закон чіт-

ко вказує на таку можливість (наприклад, якщо такі показання містяться в матеріалах допиту, проведеного відповідно до ст. 225 КПК).

У зв'язку з цим, задля справедливості відмітимо, що правозастосовна практика підтверджує той факт, що практично викликати особу безпосередньо до суду для дачі показань є іноді вкрай проблематично, подеколи навіть об'єктивно неможливо (з різних причин). Проте, як убачається, навіть у таких випадках, на сьогодні це не може бути виправданням для того, щоб порушувати відповідні статті КПК, і всупереч вимог їх положень використовувати показання осіб, які безпосередньо не були надані в судовому засіданні й заслухані судом та всіма учасниками судового провадження (у всякому разі, навіть цілком розуміючи та усвідомлюючи такі практичні труднощі, ще раз вважаємо за необхідне наголосити на тому, що допоки в законі не будуть чітко прописані відповідні винятки з загально-го правила, недотримання приписів ст. ст. 23, 95 КПК є неприпустимим).

Однак усе та ж правозастосовна практика свідчить про те, що *фактично* (тут і далі – курсив мій. – *О. П.*) суд першої інстанції використовує показання осіб, надані ними на досудовому розслідуванні слідчому або прокурору, та використовує їх при постановленні рішення, оскільки сторона обвинувачення, нехтуючи вимогами *правових* норм, і при цьому прямо не порушуючи норм *закону*, надає суду для дослідження під час судового розгляду матеріали, у яких містяться показання. При цьому в судовому засіданні безпосередньо не заслуховують цих осіб. Аргументує це прокурор, як правило, таким чином.

Відповідно до ч. 1 ст. 95 КПК, показаннями є лише ті відомості, які надаються під час провадження такої слідчої дії, як допит. Звідси випливає, що ті відомості, які містяться в протоколах інших слідчих дій, які були проведені під час досудового розслідування, не є показаннями. Складені за результатами таких слідчих дій протоколи з відповідними додатками, є документами (п. 3 ч. 2 ст. 99 КПК), які можуть бути надані для дослідження в суді першої інстанції та використані для обґрунтування судового рішення (ст. ст. 358, 359 КПК). Прямої заборони кримінального процесуального закону на використання в суді таких документів як процесуальних джерел доказів (а не показань) не міститься.

Практична й теоретична проблема полягає в тому, що відомості, які надаються в усній або письмовій формі підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим, експертом щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження (тобто фактично – показання), можуть бути надані й під час проведення інших процесуальних, у тому числі – слідчих, дій.

Так, наприклад, перед тим, як пред'явити особу, річ або труп для впізнання, слідчий, прокурор попередньо з'ясує, чи може особа, яка впізнає, впізнати цю особу (річ, труп), *опитує* її про зовнішній вигляд і прикмети особи (трупа, або ознаки речі), а також про обставини, за яких вона бачила цю особу (річ, труп), про що складається протокол (ст. ст. 228–231 КПК). Під час проведення обшуку особи, у присутності яких здійснюється обшук, при проведенні цієї слідчої (розшукової) дії мають право робити *заяви*, що підлягають занесенню до протоколу обшуку (ч. 8 ст. 236 КПК). Під час здійснення огляду особи, у присутності яких здійснюється огляд, при проведенні цієї слідчої (розшукової) дії мають право робити *заяви*, що підлягають занесенню до протоколу огляду (ч. 4 ст. 237 КПК).

Отримати відомості, які по суті є фактично показаннями, слідчий, прокурор на досудовому розслідуванні можуть також під час проведення слідчого експерименту (ст. 240 КПК). І хоча прямо закон не містить відповідних положень, однак традиційно багаторічна теорія і практика проведення цієї слідчої дії виділяють як окрему форму здійснення останньої – «перевірку показань на місці»¹. Так, після отримання згоди особи (якою відповідно до ч. 3 ст. 240 КПК може бути, зокрема, підозрюваний, потерпілий, свідок) на участь у слідчому експерименті їй пропонується дати показання про обставини певної події. Слідчий має право надати особі змогу супроводжувати свої показання демонстрацією якихось дій, навичок, указати місця знаходження схованок, слідів, окремих прикмет або позначок, які сприяють орієнтації тощо. З метою уточнення окремих важливих деталей, заповнення прогалин, усунення суперечностей після вільної розповіді й демонстрації слідчий має право поставити запитання особі, яка дає показання про обставини певної події. Не допускається при цьому постановка навідних запитань².

Показання підозрюваного можуть також міститися в протоколі такої процесуальної дії, як затримання особи без ухвали слідчого судді, суду як тимчасового запобіжного заходу. Так, згідно ст. 208 КПК, уповноважена службова особа, що здійснила затримання особи, повинна негайно роз'яснити затриманому право, зокрема, мати захисника, *давати пояснення, показання* або не говорити нічого з приводу підозри проти нього (ч. 4 ст. 208 КПК). У протоколі затримання обов'язково мають бути зазначені, зокрема, *клопотання, заяви чи скарги затриманого, якщо такі надходили*.

¹ Див., наприклад, Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грушевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грушевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. – Х.: Право, 2013. – С. 404–408.

² Там само. – С. 407.

Протокол про затримання підписується особою, яка його склала, і затриманим. Копія протоколу негайно під розпис вручається затриманому, а також надсилається прокурору (ч. 5 ст. 208 КПК).

З вищесказаного логічно випливає не лише складна теоретична, але й практична проблема щодо вирішення судом першої інстанції під час здійснення судового розгляду та дослідження доказів, питання стосовно допустимості отримання й дослідження наданих стороною обвинувачення відповідних доказових матеріалів, а також можливості використання їх та посилання на них у судовому рішенні. Вважаємо за необхідне так прокоментувати це питання.

Традиційно в науці кримінального процесу (не вдаючись до подробиць цієї наукової дискусії) докази поділяються за джерелом формування інформації, що міститься в них. Якщо сліди злочину (відомості про факти) збереглися в пам'яті людини, її свідомості (т. зв. «ідеальні сліди»), то вони трансформуються у кримінальному провадженні в показання. Якщо ж сліди відобразилися в предметах матеріального світу, обстановці, на місці події тощо (матеріальні сліди)¹, то в цьому разі доцільно говорити про те, що така доказова інформація трансформується й закріплюється в інших процесуальних джерелах доказів, які не є показаннями. Ю. М. Грошевий та С. М. Стахівський зробили висновок про те, що за механізмом формування та носієм доказової інформації докази доцільно поділити на дві групи: ті, які одержуються від людей, і ті, що містяться в предметах і документах². Тому коли носієм доказової інформації є людина, яка сприймала певну подію і якій відомі обставини, що мають значення для кримінального провадження, то незалежно від процесуальної форми фіксації такої інформації, по суті остання може набути лише процесуальної форми та бути «залученою» до сфери кримінального судочинства як показання.

Таким чином, вважаємо за необхідне зробити **висновок** про те, що суд не має права використовувати як допустимі й належні докази в судовому засіданні, а також покладати в основу судового рішення, ті, надані сторонами матеріали, інформація в яких за своєю правовою і процесуальною природою є показаннями осіб, якщо такі особи, всупереч вимогам ст. ст. 23,

¹ Детальніше про поділ слідів на ідеальні й матеріальні див., наприклад: Криміналістика: Підручник / Кол. авт.: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. / За ред. проф. В. Ю. Шепітька. – 4-е вид., перероб. і доп. – Х.: Право, 2010. – С. 13, 58–62, 111, 279; Криміналістика: Учебник / Отв. ред. Н. П. Яблоков. 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2005. – С. 53–57 та ін.

² Грошевий Ю. М., Стахівський С. М. Докази і доказування у кримінальному процесі. Науково-практичний посібник. – К.: КНТ, Видавець Фурса С. Я., 2006. – С. 100, 108.

95 КПК, не були безпосередньо допитані та заслухані під час судового розгляду.

Інакше розуміння в теорії та застосування на практиці відповідних положень норм закону є неприпустимим, оскільки суперечило б самій меті та духу, змісту й формі тих ідей, що закріплені в ст. ст. 23, 95 КПК. Подальшими ж завданнями юридичної науки та правозастосовної практики має стати не пошук «кмітливих», але досить сумнівних, способів уникнути прямого виконання й дотримання приписів закону, а розробка найбільш оптимальних і дієвих механізмів, умов, критеріїв, які б дозволили прямо передбачити в КПК той вичерпний перелік випадків, коли більш доречно було б навпаки – як того й вимагає об’єктивна практична необхідність – не слідувати правилам, прописаним у ст. ст. 23, 95 КПК. Ще раз наголосимо, що це має стати винятками із загального правила, які об’єктивно зумовлені потребами практики, а не суб’єктивним бажанням (чи небажанням) окремих правозастосувачів «спростити», «оптимізувати» діяльність щодо доказування фактів та обставин у кримінальному провадженні; та «полегшити» процес притягнення осіб до кримінальної відповідальності всупереч основним засадам кримінального судочинства.

Парфило Олег Анатолійович

начальник відділу Українського науково – дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ПИТАННЯ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТІВ, ВЧИНЕНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ САМОРОБНИХ ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ

Терористичні акти з використанням саморобних вибухових пристроїв (СВП) відносяться до найнебезпечніших різновидів тероризму, оскільки в результаті таких злочинних дій істотно збільшується кількість жертв злочину, значно зростає розмір майнової шкоди, руйнуються будівлі, інженерні спорудження, інші об’єкти життєзабезпечення.